

AUŠRA KAIRAITYTĖ

Liaudiškasis *pamaldumas*

AUŠRA KAIRAITYTĖ

Liaudiškasis *pamaldumas*

naratyvai apie šventuosius
XX a. vidurio – XXI a. pradžios
Lietuvos kultūroje

MONOGRAFIJA

VILNIAUS
UNIVERSITETO
LEIDYKLA

KAUNAS, 2021

Monografiją apsvarstė ir rekomendavo publikuoti Vilniaus universiteto Kauno fakulteto taryba (2021 m. spalio 28 d., protokolo Nr. (1.2E) 620000-TP-16).

Recenzavo:

Prof. dr. Dalia Pakalniškienė (Klaipėdos universitetas)

Dr. Žilvytis Šaknys (Lietuvos istorijos institutas)

Dr. Jurgita Macijauskaitė-Bonda (Vytauto Didžiojo universitetas)

Kalbos redaktorė

Gabija Bankauskaitė

Vertėja

Lina Abraitienė

Viršelyje panaudota šv. Jurgio skulptūros nuotrauka (medis, nežinomas lietuvių liaudies menininkas). Jurgos Tėvelienės nuotrauka

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB)

ISBN 978-609-07-0686-2 (skaitmeninis PDF)

<https://doi.org/10.15388/vup-book-0021>

© Aušra Kairaitytė, 2021

© Vilniaus universitetas, 2021

Turinys

Pratarmė	7
Įvadas	9
Tyrimo sąvokos	20
Tyrimų apžvalga	24
 I. RELIGINGUMO TRAKTUOTĖ IR ŽINIOS APIE ŠVENTUOSIUS	 37
Pateikėjų religingumo traktuotė.....	38
Žinios apie religiją ir šventuosius	40
Religingumo kaitos vertinimas pateikėjų akimis	42
 II. LIAUDIŠKASIS PAMALDUMAS ASMENS RELIGINĖS PATIRTIES NARATYVUOSE	 49
Religinio sapno patirtis ir oneirinės tematikos naratyvų turinys	51
Privataus regėjimo patirtis	60
 III. LIAUDIŠKASIS PAMALDUMAS IR ŠVENTŲJŲ PAGERBIMO PRAKTIKA	 65
Šventųjų vietų lankymas ir piligriminės kelionės	66
Šventieji paveikslai ir asmeniniai altoriai namuose	76
Asmeninių maldų, pasižadėjimo reikšmė, paskirtis ir intencija	83
 IV. ASMENS SANTYKIS SU ŠVENTAISIAIS IR ŠVENTIESIEMS PRISKIRIAMA VEIKLA	 89
Mėgstamiausi asmens šventieji	91
Mėgstamiausi bendruomenės šventieji	98
Šv. Antanas – pagalba buityje ir renkantis porą	102
Šventieji, saugantys nuo nelaimių ir gamtos stichijų	107
Šv. Jurgis – slibino nugalėtojas, gyvulių ir derliaus globėjas	113
Kitų šventųjų traktuotė	121
Išvados	129
Summary	135
Šaltiniai ir literatūra	147

Pratarmė

Šiandienos religinio tapatumo ir asmens religingumo kaita kviečia iš naujo pažvelgti į žmogaus santykį su šventaisiais ir praktiką, skirtą jiems pagerbti. Gilinantis į liaudies pamaldumo raiškos formas, kyla klausimas, kaip šiandieniam pasaulyje suvokiami krikščionių šventieji. Ar šventieji, kuriais tradicinėje Lietuvos kultūroje buvo tiesiogiai ir besąlygiškai pasitikima, išlieka svarbūs dabartiniame pasaulyje, ar jie vis labiau pamirštami ir nebeatlieka išskirtinio vaidmens religiniame žmogaus gyvenime?

Monografijoje plėtojama autorės atliktų etnografinių lauko tyrimų, susijusių su liaudiškuoju pamaldumu, skirtu Švč. Mergelei Marijai ir įvairiems šventiesiems pagerbti, tema. Pasitelkus lauko tyrimų medžiagą, gilinamasi į asmens religingumo raiškos formas ir religinę praktiką. Taip pat išsamiau analizuojamas asmeninis žmogaus požiūris į jam ar jo šeimai, o kartu ir bendruomenei svarbius šventuosius, pateikiama Švč. Mergelės Marijos ir šventųjų pagerbimo praktika, maldų intencija, asmeninis religinis išgyvenimas ir patyrimas, aptariama šventiesiems priskiriama veikla.

Ši monografija prisideda ne tik prie liaudiškojo pamaldumo šventiesiems raiškos tyrimų, bet ir suteikia žinių apie asmens ir šventojo santykį, šventųjų pagerbimo praktiką – piligrimines keliones, altorius namų erdvėje. Knyga suteikia žinių apie svarbiausius šventuosius, kurie buvo reikšmingi religingiems žmonėms. Atliktas tyrimas padeda geriau suvokti religinius žmogaus gyvenimo aspektus, liaudies pamaldumo išraišką, formas, taip pat svarbius kultūrinio, religinio žmogaus, bendruomenės, kurioje jis gyvena, elgesio veiksnius.

Monografija turėtų sudominti ne tik religijos etnologijos, lietuvių pasakojamosios tautosakos tyrėjus, bet ir įvairių sričių mokslininkus, kurie domisi liaudiškojo pamaldumo, religinio tapatumo tyrimais, taip pat – švietimo, kultūros darbuotojus, kuriems įdomus folkloras, etninė kultūra, liaudies religija. Tikimasi, kad monografija suteiks įdomių žinių ir suteiks galimybių naujai pažvelgti į liaudiškojo religingumo raiškos problemą iš etninės kultūros ir folkloro kūrybos tyrimo perspektyvos.

Norėčiau padėkoti visiems, prisidėjusiems prie šios monografijos išleidimo. Ypač dėkoju profesorei, literatūrologei ir folkloristei dr. Gražinai Skabeikiytei-Kazlauskienei, padėjusiai pasirinkti mokslinių tyrimų kryptį ir temą.

Dėkoju Lietuvos mokslo tarybai, finansavusiai podoktorantūros stažuotę Lietuvos istorijos institute, kurios metu surinkta dalis etnografinės medžiagos ir mokslinės literatūros įvairiuose mokslo centruose Lietuvoje ir užsienyje. Nuoširdžiai dėkoju podoktorantūros stažuotės moksliniam vadovui etnologui ir kultūros istorikui dr. Žilvyčiui Šakniui už konsultacijas ir vertingus patarimus. Esu dėkinga stažuotės metu vykusią etnografinių ekspedicijų Tveruose, Dusetose, Merkinėje organizatoriams K. Praerui, L. Balčiūnui, A. Černiauskui už šiltą priėmimą ir supažindinimą su bendruomenės nariais ir pateikėjais, be kurių etnografiniai lauko tyrimai būtų neįmanomi.

Noriu padėkoti etnologui ir istorikui dr. Jonui Mardosai už pagalbą organizuojant etnologines ekspedicijas, taip pat jo studentams, padėjusiems surinkti dalį medžiagos įvairiuose Lietuvos etnografiniuose regionuose.

Dėkoju monografijos recenzentams Klaipėdos universiteto prof. dr. Daliai Pakalniškienei, Lietuvos istorijos instituto vyresn. mokslo darbuotojui dr. Žilvyčiui Šakniui ir Vytauto Didžiojo universiteto dr. Jurgitai Macijauskaitei-Bondai už vertingas pastabas ir patarimus.

Nuoširdžiai dėkoju kalbos redaktorei Gabijai Bankauskaitei ir anglų kalbos vertėjai Linai Abraitienei bei Vilniaus universiteto Kauno fakulteto Kalbų, literatūros ir vertimo studijų instituto vadovei ir kolektyvui, kurie padėjo šiai monografijai pasiekti tiek mokslininkus, tiek plačiąją visuomenę.

Autorė

Aušra Kairaitytė. Liaudiškasis pamaldumas: naratyvai apie šventuosius XX a. vidurio – XXI a. pradžios Lietuvos kultūroje. Monografija. Elektroninis išteklius. – Vilniaus: Vilniaus universiteto leidykla, 2021. 157 p.

ISBN 978-609-07-0686-2 (skaitmeninis PDF)

Monografijoje tyrinėjama liaudiškojo pamaldumo šventiesiems raiška XX a. vidurio – XXI a. pradžios Lietuvos kultūroje. Analizuojami naratyvai, kuriuose pasakojama apie asmens ir bendruomenės religinį gyvenimą, šventiesiems pagerbti skirtą praktiką, šventųjų traktuotę, asmeninį santykį su svarbiais šventaisiais ir privačią, asmeninę religinę patirtį. Aptariamas šventųjų vietų lankymo, piligriminio kelionio tikslas, namuose įrengtų altorių funkcija, asmeninių maldų turinys ir intencija. Aiškinamasi kokius šventuosius išskiria pats žmogus, kaip asmuo suvokia šventųjų atliekamas funkcijas ir kokia jiems priskiriama veikla išlieka aktuali šiandienos visuomenėje.

Dizainerė *Jurga Januškevičiūtė-Tėvelienė*

Kalbos redaktorė *Gabija Bankauskaitė*

Vertėja į anglų k. *Lina Abraitienė*

Maketuotoja *Nijolė Bukantienė*

Išleido Vilniaus universiteto leidykla

Saulėtekio al. 9, LT-10222 Vilnius

info@leidykla.vu.lt, www.leidykla.vu.lt

Knygos internete knygynas.vu.lt

Mokslo periodikos žurnalai zurnalai.vu.lt

8,7 aut. l.